

שלום-עליכם

האָדל

-- איר חידושט זיך, פאָני שלום-עליכם, אויף טבֿיהן, וואָס מע זעט
אים נישט? ער האָט זיך, זאָגט איר, שטאַרק אַ רוק געטאָן, מיט אַ
מאָל, זאָגט איר, גרוי געוואָרן? עך-עך-עך! ווען איר זאָלט וויסן מיט
וואָס פֿאַר צרות, מיט וואָס פֿאַר ווייטיקן אָט דער טבֿיה טראָגט זיך
אַרום! ווי אַזוי שטייט דאָרט בײַ אונדז געשריבן: אָדס יסודו מעפֿר
וסופֿו לעפֿר - אַ מענטש איז שוואַכער פֿון אַ פֿליג און שטאַרקער פֿון
אַיזן... טאַקע גאָר אַ באַשרייבונג מיט מיר! וווּ ערגעץ אַ שלאַק, אַ
צרה, אַן אַנשיקעניש - מיך אויסמיידן טאָר עס נישט. פֿון וואַנען
נעמט זיך עס, ווייסט איר ניט? אפֿשר דערפֿון, וואָס בטבֿע בין איך אַ
פתי יאמין, וואָס גלויבט איטלעכן אויפֿן נאמנות? טבֿיה פֿאַרגעסט,
וואָס אונדזערע חכמים האָבן אונדז אָנגעזאָגט טויזנט מאָל: כבדהו
וחשדהו; בלשון אשכנז הייסט עס: 'נע וויר סאָבאַק'.... נאָר וואָס
זאָל איך טאָן, פֿרעג איך אייך, אַז ס'איז בײַ מיר פֿאַרט אַזאַ טבֿע?
איך בין, ווי איר ווייסט, אַ גרויסער בעל-בטחון און האָב צו דעם וואָס
לעבט אייביק קיין מאָל קיין טענות נישט. ווי אַזוי ער פֿירט, אַזוי איז
גוט. וואָרום פֿרוווט זיך, אדרבה, פֿאַרקערט, האָט יאָ טענות, וועט
זיך אייך עפעס העלפֿן? אַז ווי באַלד מיר זאָגן אין די סליחות:
הנשמה לך והגוף שלך, - היינט וואָס ווייסט אַ מענטש און וואָס האָט
ער פֿאַר אַ ווערדע? שטענדיק טענה איך אָבער מיט איר, מיט מיינער
הייסט דאָס: ,,גאָלדע, זאָג איך, דו זינדיקסט! פֿאַראַן, זאָג איך, בײַ
אונדז אַ מדרש...'' ,,וואָס מיר מדרש, זאָגט זי, מיר האָבן, זאָגט זי,
אַ טאָכטער אויף חתונה צו מאַכן; און נאָך דער טאָכטער, קיין עין-
הרע, גיין נאָך צוויי טעכטער; און נאָך די צוויי - נאָך דריי, קיין בייז
אויג זאָל ניט שאַטן!''... -,,עט, זאָג איך, ס'איז בלאָטע, גאָלדע!
אונדזערע חכמים, זאָג איך, האָבן דאָס אויך באַוואָרנט; ס'איז
פֿאַראַן, זאָג איך, דערויף אויך אַ מדרש...'' לאַזט זי זיך ניט רעדן:
,,טעכטער, זאָגט זי, דערוואַקסענע, זענען אַליין אַ גוטער
מדרש...'' און גייט טענהט מיט אַ יידענע!

הקיצור, פֿון דעם זעט איר אַרויס, אַז ס'איז פֿאַראַן, ס'איז דאָ, קיין
 עין-הרע, ביי מיר סחורה אויף אויסצוקלייבן, פֿון דווקא פֿיינע
 סחורה, ניט צו פֿאַרזינדיקן, איינע שענער פֿון דער אַנדערער. ס'איז
 ניט שייך, אַז איך אַליין זאָל לויבן מיינע קינדער, נאָר איך הער וואָס
 די וועלט זאָגט: „קראַסאַוויצעס!“ און ועל-כולם די עלטערע, האָדל
 רופֿט מען זי, די אַנדערע פֿון צייטלעך, די וואָס האָט זיך פֿאַרקאַכט,
 אויב איר געדענקט, אינעם חייט; איז זי שוין, זאָג איך אייך, די
 אַנדערע טאַכטער מיינע, האָדל מיין איך, וואָס זאָל איך אייך זאָגן?
 טאַקע ווי אין דער הייליקער מגילה שטייט געשריבן: כי טובַת מראה
 היא - שיינט ווי אַ שטיק גאָלד! און צו די צרות באַדאַרף זי נאָך
 האָבן אַ קאַפּ אויך, שרייבט און לייענט יידיש און רוסיש, און
 ביכלעך - ביכלעך שלינגט זי, ווי האָלעשקעס. וועט איר דאָך פֿרעגן אַ
 קשיא: וואָס פֿאַר אַ מחותן איז טביהס טאַכטער מיט ביכלעך, אַז
 דער טאַטע אירער האַנדלט גאָר מיט קעז און מאַכט פוטער? הערסט
 דו, אַט דאָס פֿרעג איך דאָך ביי זיי, ביי די פֿיינע בחורים הייסט עס,
 וואָס קיין הויזן, איך בעט איבער אייער כבוד, איז ניטאָ, און
 שטודירן גלוסט זיך זיי, ווי מיר זאָגן אין דער הגדה: פולנו חכמים -
 אַלע ווילן לערנען, פולנו נבונים - אַלע ווילן שטודירן. פֿרעגט זיי:
 וואָס שטודירן? ווער שטודירן? זאָלן אַזוי ציגן וויסן אין פֿרעמדע
 גערטנער שפּרינגן! אַז בסך-הכל לאַזט מען זיי דאָך גאָר ניט צו, ווי
 זאָגט ער: אַל תשלח ידך- אַ קאָטע פֿון דער פוטער!... זאָלט איר זען
 פֿון דעסטוועגן, ווי מע לערנט! און ווער? בעל-מלאַכהשע קינדער. פֿון
 שניידערס, פֿון שוסטערס, גאָט זאָל מיר אַזוי העלפֿן בכל אשר אפנה!
 מע לאַזט זיך אַוועק קיין יעהופּעץ, אָדער קיין אָדעס, מע וואַלגערט
 זיך אויס אויף אַלע בוידעמס, עסן עסט מען מכות מיט בכורות, און
 פֿאַרבייסן פֿאַרבייסט מען מיט קדחת, גאַנצע חדשים דורכאַנאַנד
 קוקט מען נישט אָן קיין שטיקל פֿלייש אין די אויגן, מע לייגט זיך
 צענויף זעקס פֿאַרשווינדלעך אויף איין בולקע מיט אַ הערינג און
 ושמחת בחגך - הוליע קבצן!...

בקיזור, האָט זיך איינער פֿון דער, „חברה“ פֿאַרהאַקט אין אונדזער
 ווינקל, עפעס אַ שלימזל, נישט ווייט פֿון דאַנען, איך האָב געקענט
 דעם טאַטן זיינעם, ער איז געווען אַ פּאַפּיראַסניק און אַ קבצן, לאַז
 ער מיר מוחל זיין, אין זיבן פּאַלעס. מילא, בין איך אייך דערויף
 נישט אויסן, וואָרום אַז דעם תנא רב יוחנן הסנדלר איז אַנגעשטאַנען
 צו נייען שטיוול, מעג אים שוין, דאַכט זיך, אַנשטיין צו האָבן אַ

טאטן, וואָס דרייט פאַפיראַסן. פֿאַרדריסן פֿאַרדריסט נאָר איין זאָך:
למאי זאָל זיך אַ קבצן גלוסטן לערנען, שטודירן? פראַוודאַ, דער
גוטער יאָר האָט אים נישט גענומען, ער האָט אַ גוט קעפל, גאָר אַ
גוט קעפל. פערטשיק הייסט ער, דער שלימזל, האָבן מיר
איבערגעלייגט אויף ייִדיש: פֿעפֿערל. ער זעט טאַקע אויס ווי אַ
פֿעפֿערל. איר זאָלט אַנקוקן- אַ וועווריקל, אַ קליינס, אַ שוואַרץ, אַ
פֿאַרזעעניש, נאָר ס'איז פֿול, מלא וגדוש, און אַ מויל - אש להבה,
שוועבל און פעך.

ויהי היום, טרעפֿט זיך אַ מעשה, איך פֿאַר איין מאָל אַהיים פֿון
בויבעריק, אָפּגעזעצט דאָס ביסל סחורה, אַ גאַנצן טראַנספּאָרט, קעז
און פוטער און סמעטענע און שאר ירקות. זיץ איך, פֿאַרטראַכט, ווי
דער שטייגער איז, אין הימל-זאָכן, פֿון דעם, פֿון יענעם, און פֿון די
יעהופּעצער נגידים, וואָס עס גייט זיי, קיין עין-הרע, אַזוי גוט, און פֿון
טביהן דעם שלימזל מיט זיין פֿערדל, וואָס ווערן כל ימיו
פֿאַרשוואַרצט, וכדומה נאָך אַזעלכע ענינים. זומער, די זון באַקט, די
פֿליגן בייסן און די וועלט אַרום און אַרום איז מחיה, גרויס, אָפֿן,
כאָטש הייב זיך אויף און פֿלי, כאָטש צי זיך אויס און שוויס!...

דערווייַל, איך טו אַ קוק - אַ בחורל שפּאַנט זיך מיט די רגלים
איבערן זאַמד, האַלט אַ פעקל אונטערן אָרעם און שוויצט, פֿאַכט
מיט דער נשמה. „יעמוד החתן רב יאָקל בן פֿלעקל! -זאָג איך צו אים
- זעץ זיך אויף, הער נאָר, וועל איך דיר אַ ביסל אונטערפֿירן, איך
פֿאַר במילא ליידיק. ווי שטייט דאָרטן, זאָג איך, ביי אונדז געשריבן:
„דיין חבֿרס אייזל אַז דו באַגעגנסט, איז עזובֿ-תּעזובֿ - דאָרפֿסט אים
נישט פֿאַרלאָזן, היינט לאַ כל שכן אַ מענטש“... לאַכט ער, דער
שלימזל, און לאַזט זיך דווקא לאַנג נישט בעטן און קריכט אין
וועגעלע אריין. „פֿון וואַנען, זאָג איך, שפּאַנט דאָס, למשל אַ בחורל
?“, „פֿון יעהופּעץ.“ „וואָס האָט, זאָג איך, אַזאַ בחורל ווי דו, צו טאָן
אין יעהופּעץ?“ „אַזאַ בחורל, ווי איך, זאָגט ער, גיט אָפּ
אַקזאַמענס.“ „אויף וואָס, זאָג איך, שטודירט אַזאַ בחורל, ווי דו?“
„אַזאַ בחורל, ווי איך, זאָגט ער, ווייסט נאָך אַליין ניט אויף וואָס ער
שטודירט.“ „אם כן, זאָג איך, וואָס-זשע דולט זיך אַזאַ בחורל, ווי
דו, אומזיסט דעם קאָפּ?“ „זאָרגט זיך נישט, רב טביה, אַזאַ בחורל,
ווי איך, זאָגט ער, ווייסט שוין, וואָס ער האָט צו טאָן.“ „זאָג מיר
נאָר, זאָג איך, ווי באַלד, אַז איך בין דיר שוין יאָ באַקאַנט, טאָ, ווער

ביסט דו, למשל?" „ווער איך בין? איך בין, זאגט ער, א מענטש." „איך זע, זאג איך, אז נישט קיין פֿערד; איך מײן וועמענס ביסט דו?" „וועמענס, זאגט ער, זאל איך זײן? איך בין גאָטס." „איך ווייס, זאג איך, אז גאָטס. עס שטייט, זאג איך, בײַ אונדז געשריבן: כל החיה וכל הבהמה. איך מײן, זאג איך, פֿון וואַנען שטאַמסט דו, צי ביסט דו אַן אונדזערקער, צי אפֿשר פֿון דער ליטע?" „שטאַמען, זאגט ער, שטאַם איך פֿון אדם הראשונען און אַלײן בין איך, זאגט ער, אַ היגער, איר קענט מיד." „ווער זשע, זאג איך, איז דער טאַטע דײַנער? לאַמיר שוין הערן!" „מײן טאַטע, זאגט ער, האָט געהײסן פערטשיק." „טפֿו זאָלסט דו ווערן! האָסט דו, זאג איך, באַדאַרפֿט אַזוי לאַנג מוטשען? ביסט דו, הײסט דאָס, פערטשיק דעם פאַפּיראַסניקס אַ זונדל?" „בין איך, זאגט ער, פערטשיק דעם פאַפּיראַסניקס אַ זונדל." „און שטודירסט, זאג איך, אין די קלאַסן?" „און שטודיר, זאגט ער, אין די קלאַסן." „נו-נו, מהכתיית, זאג איך, אָדם אַ מענטש, צפור אַ פֿויגל, קאַטשקע רוק זיך. זאג זשע מיר, זאג איך, תכשיט מײַנער, פֿון וואָס, למשל, לעבסט דו, אַ שטייגער?" „פֿון דעם, זאגט ער, וואָס איך עס." „אַהאַ, זאג איך, גאַנץ גוט; וואָס-זשע, זאג איך, עסט דו?" „אַלצדינג, זאגט ער, וואָס מע גיט מיר." „איך פֿאַרשטיי, זאג איך, ביסט נישט קיין איבערקלייבער: אַז ס'איז דאָ וואָס צו עסן, עסט דו, און אַז ס'איז ניטאָ וואָס צו עסן, פֿאַרבײַסט דו מיט אַ ליפּ און לייגסט זיך שלאָפֿן אַ נישטערער. נאָר וואָס דען, זאג איך, ס'איז אַלצדינג כּדאי, אַבי שטודירן אין די קלאַסן, זאג איך; גלייכסט זיך, זאג איך, צו די יעהופּעצער נגידים, ווי אין פּסוק שטייט: כּולם אהובים, כּולם ברורים"... אַזוי זאג איך צו אים מיט אַ פּסוק און מיט אַ מדרש, ווי טבֿיה קאָן. מײַנט איר דאָך, אַז ער שווייגט מיר אָפּ, פערטשיק הײסט עס? „ניט דערלעבן, זאגט ער, וועלן די נגידים, אַז איך זאל זיך צו זיי גלייכן! איך האָב זיי, זאגט ער, אין דער ערד!" „ביסט מיר עפּעס שטאַרק, זאג איך, אויפֿגעטראָגן, זאג איך, אויף די נגידים? איך האָב מורא, זאג איך, אויב זיי האָבן זיך ניט צעטיילט, זאג איך, מיט דײַן טאַטנס ירושה." „זאָלט איר טאַקע וויסן, זאגט ער, אַז איך און איר און מיר אַלע, קאָן זײַן, האָבן אַ גרויסן חלק בײַ זיי אין דער ירושה"... „ווייסט דו וואָס, זאג איך, לאָזן שוין דײַנע שוואַמס רעדן פֿאַר דיר. איך זע אַרויס, זאג איך, נאָר אײַן זאך, אַז דו ביסט אַ יונגל נישט קיין פֿאַרפֿאַלענער און די צונג באַדאַרף מען דיר נישט פּיקן: אויב דו וועסט, זאג איך, האָבן צײַט, קאַנסט דו זיך אַרײַנכאַפֿן צו

מיר היינט אויף דער נאכט, וועלן מיר אַ ביסל שמועסן, און טאַקע,
בדרך הליכה, כאַפן מיט אונדז אַ וועטשערע"...

אָוודאי האָט זיך מײנער נישט געלאָזט איבערחזרן די ווערטער און
איז געקומען צו גאַסט, געטראָפֿן אַקוראַט צום סמיטשיק, בשעת
דער באָרשט איז געשטאַנען אויפֿן טיש און די מילכיקע קנישעס אין
אויפֿן האָבן זיך נאָך געפרעגלט. „דו האָסט, זאָג איד צו אים, אַ
לעבעדיקע שוויגער; קאַנסט זיך, זאָג איד, גיין וואָשן, און אַז נישט,
קאַנסט דו, זאָג איד, עסן אומגעוואָשן, איד בין נישט גאַסט
סטראָפֿטשע, זאָג איד, מיך וועט מען אויף יענער וועלט פֿאַר דיר נישט
שמײסן. "אַזוי שמועס איד מיך אויס מיט אים, און פֿיל, אַז עס ציט
מיך עפעס צו דעם דאָזיקן מענטשל, וואָס- ווייס איד אַליין נישט, נאָר
עס ציט; איד האָב ליב, פֿאַרשטייט איר, אַ מענטשן וואָס מען קאָן
מיט אים רעדן אַ וואָרט; אַ מאָל אַ פֿסוק, אַ מאָל אַ מדרש, אַ מאָל אַ
שטיקל חקירה אין הימל-זאָכן, דאָס, יענץ, לאַקש, בוידעס, ציבעלע.
אַט אַזאַ מענטש איז טבֿיה. פֿון יענער צײַט אָן האָט מײן בחור
אַנגעהייבן אַרײַנקומען צו מיר כמעט אַלע טאָג. אַפֿגעפֿאַרטיקט זיך
מיט די „שטונדן", פֿלעגט ער קומען צו מיר זיך אַפרוען און אַ ביסל
פֿאַרברענגען. מאָלט אײַך, אַז אַך און ווי איז געווען צו אים מיט
זײַנע שטונדן אין אײַנעם, אַז בסך-הכל, דאַרפט איר וויסן, בײַ אונדז
דער גרעסטער נגיד איז געווינט צו צאָלן גאַנצע ח״י גילדוינים, אי
דאָס, זאָל דער לערער אים העלפֿן לייענען דעפעשן, שרײַבן אַדרייסים
און טאַקע פֿאַלגן אַ גאנג אויך, פֿאַר וואָס נישט? אַ בפֿירושער פֿסוק:
בכל לבבך ובכל נפֿשך - עסט דו ברויט, דאַרפֿסט דו וויסן פֿאַר וואָס.
אַ שטיקל גליק כאָטש, וואָס געגעסן האָט ער, אײַגנטלעך, בײַ מיר,
און דערפֿאַר האָט ער אונטערגעקנעלט מיט מײַנע טעכטער, ווי זאָגט
ער: עין תחת עין - אַ פֿאַטש פֿאַר אַ פֿאַטש; און אַט אַזוי איז ער
געוואָרן בײַ אונדז אין שטוב אַ גאַנצער בן-בית, די קינדער האָבן אים
אונטערגעטראָגן אַ גלעזל מילך, און מײן אַלטע האָט אַכטונג געגעבן,
ער זאָל האָבן אַ העמד אויפֿן לײב מיט אַ פֿאַר זאָקן גאַנצע - און
טאַקע דעמאָלט האָבן מיר דאָס אים געקרוינט מיטן נאָמען
„פֿעפֿערל", איבערגעמאַכט, הייסט דאָס, אויף ייִדיש פֿון פערטשיק,
און מע קאָן זאָגן, אַז מיר האָבן אים ליב געקראָגן עפעס גאָר ווי אַן
אײַגענעם, מחמת בטבֿע איז ער, דאַרפט איר וויסן, דווקא נישקשה
פֿון אַ מענטשל, אַ פשוטער, אַ פראָסטער חי-וקיים הייסט דאָס, שלי
שלך, שלי, מײַנס דײַנס - הפֿקר ציבעלעס...

פֿאַר איין זאָך נאָר האָב איך אים פֿיינט געהאַט: פֿאַר זיין פֿאַרפֿאַלן ווערן. פלוצים פֿלעגט ער זיך אויפֿהייבן, אַוועקגיין, און והילד איננו - ניטאָ פֿעפֿערל! „ווי ביסט דו געווען, מיין טייערער שפּילפֿויגל?“ שווייגט ווי אַ פֿיש... איך ווייס נישט, ווי אַזוי איר - איך האָב פֿיינט אַ מענטשן מיט סודות; איך האָב ליב, ווי זאָגט ער: וידבר - גערעדט און ויאמר - געזאָגט. דערפֿאַר האָט ער אָבער אַ מעלה: צערעדט ער זיך שוין, איז מי באש ומי במים - פֿאַר פֿייער און פֿאַר וואַסער. אַ פּיסק - ניט געדאַכט זאָל ער ווערן! רעדט על ה' ועל משיחו, און אויף „ננתקה“... און דער עיקר טאַקע - אויף „ננתקה“,.. מיט פּלאַנען און אַזעלכע ווילדע, קרומע, משוגענע גענג, עפעס אַלצדינג לאַקירדע, פּאַפּעריק, מיט די פֿיס אַרויף. למשל, אַ נגיד, קומט אויס, נאָך זיין משוגענעם פֿאַרקערטן שכל, איז אַפּגעפֿרעגט, און אַ קבצן איז, פֿאַרקערט, אַ גאַנצער צימעס, און ווער שמועסט אַ בעל-מלאכה - דער איז גאָר דאָס אייבערשטע פֿון שטייסל, טייערער פֿון חרוסת, מחמת יגיע כפּיד, זאָגט ער, דאָס איז דער עיקר. „פֿון דעסטוועגן, זאָג איך, צו געלט, זאָג איך, קומט דאָס נישט?“ ווערט ער מלא כּעס און וויל מיר איינדרינגען, אַז געלט איז אַ שחיטה פֿאַר דער וועלט; פֿון געלט, זאָגט ער, נעמען זיך אַלע פֿאַלשקייטן אויף דער וועלט, און אַלצדינג, זאָגט ער, וואָס סע טוט זיך אויף דער וועלט, טוט זיך עס נישט על-פי יושר. און ער ברענגט מיר צען טויזנט ראיות און משלים, וואָס קלעפּן זיך ביי מיר, ווי אַן אַרבעס צו דער וואַנט... „קומט אויס, נאָך דיין משוגענעם שכל, זאָג איך, אַז דאָס, וואָס מיין בהמה מעלקט זיך, און דאָס, וואָס מיין פֿערדל פֿאַרט, איז אויך נישט על-פי יושר?“... וכדומה נאָך אַזעלכע קלאַפּ-קשיות פֿרעג איך אים און שטעל אים אפּ, ווי זאָגט ער, על כל דברי שירות ותשבחות-אויף יעדן טריט, ווי טביה קאָן! מיין פֿעפֿערל אָבער קאָן אויך, נאָר אַ מין קאָנען! הלואי וואָלט ער אַזוי נישט קאָנען ווי ער קאָן! און האָלט ער עפעס אויפֿן האַרצן, אַזוי זאָגט ער דאָס ארויס! איין מאָל זיצן מיר אַזוי פֿאַרנאָכט ביי מיר אויף דער פּריזבע און חקירהן אַלץ מכּח די דאָזיקע ענינים, פֿילאַזאָפֿיע הייסט עס. רופֿט ער זיך אָן צו מיר, פֿעפֿערל הייסט עס: „איר ווייסט, רב טביה? איר האָט טעכטער, רב טביה, זייער געראָטענע.“ „טאַקע באמת? - זאָג איך. - אַ דאַנק דיר פֿאַר דער בשורה; זיי האָבן, זאָג איך, אין וועמען געראָטן צו זיין. „איינע, זאָגט ער צו מיר ווייטער, די עלטערע, די איז גאָר, זאָגט ער, אַ בר-דעת, אַ פּאַלנע מענטש. „איך ווייס עס אָן דיר, זאָג איך, דאָס עפּעלע, זאָג איך, פֿאַלט נישט ווייט פֿונעם בוימעלע.“

אַזוי זאָג איך צו אים, און דאָס האַרץ, געוויינטלעך, וואַקסט פֿאַר
תענוג, וואָרום וואָסער פֿאַטער, איך בעט אייך, האָט נישט ליב, אַז
מע לויבט אים זיינע קינדער? גיי זיי אַ נביא, אַז פֿון אַזאַ מין
לויבעניש וועט גאָר אַרויסשפּרינגען אַ פֿאַרקאַכעניש, זאָל גאָט שומר
ומציל זיין! איר מעגט דאָס האַרכן.

בקיצור, ויהי ערב ויהי בוקר - געווען איז דאָס צווישן טאָג און נאַכט,
אין בויבעריק טאַקע, פֿאַר איך מיר אַזוי מיט מײַן וועגעלע איבער די
דאָטשעס, שטעלט מיך עמעצער אָפּ. איך טו אַ קוק - ס׳איז אַפֿרים
דער שדכן. אַפֿרים דער שדכן, דאַרפֿט איר וויסן, איז זיך אַ ייד אַ
שדכן, ווי אַלע שדכנים, פֿאַרנעמט זיך, הייסט דאָס, מיט שידוכים.
דערזעט ער מיך, אַפֿרים הייסט עס, אין בויבעריק און שטעלט מיך
אָפּ: „זייט-זשע מוחל, רב טביה, איך דאַרף אייך עפעס, זאָגט ער,
זאָגן. „מהכתיתי, אַבי אַ גוטס“, זאָג איך און שטעל אָפּ דאָס
פֿערדל. „איר האָט, זאָגט ער, רב טביה, אַ טאַכטער!“ „איך האָב,
זאָג איך, זיבן, זאָלן געזונט זיין. „איך ווייס, זאָגט ער, אַז איר האָט
זיבן, איך האָב אויך זיבן. „האָבן מיר, זאָג איך, אין איינעם אַזוי
גרויס ווי פֿערצן. „בקיצור, ווערטלעך אויף אַ זייט, זאָגט ער; די
מעשה, רב טביה, דערפֿון, זאָגט ער, איז אַזוי: איך בין דאָך, ווי אייך
איז ידוע, אַ ייד אַ שדכן, האָב איך, זאָגט ער, פֿאַר אייך אַ חתן. נאָר
אַ חתן - פֿון חתנלאַנד אַ חתן, טאַקע פֿערווע שבפֿערווע!“ „דהיינו,
זאָג איך, וואָס ווערט אָנגערופֿן בײַ אייך אַ חתן פֿון חתנלאַנד, פֿערווע
שבפֿערווע? אויב, זאָג איך, אַ חייט, אָדער אַ סנדלר, אָדער אַ מלמד,
מעג ער, זאָג איך, זיצן דאָרט, און איך, זאָג איך, ריוח והצלה יעמוד
- מײַן גלייכן וועל איך מיר געפֿינען, ממקום אחר, ווי דער מדרש, זאָג
איך, זאָגט...“ „ע, זאָגט ער, רב טביה, איר הייבט שוין אָן מיט
אייערע מדרשים? מיט אייך, זאָגט ער, רעדן, באַדאַרף מען זיך גוט
אונטערגאָרטלעך! איר פֿאַרשיט, זאָגט ער, די וועלט מיט מדרשים.
איר הערט בעסער אויס, זאָגט ער, וואָס פֿאַר אַ מין שידוך אַפֿרים
דער שדכן איז אַ בעלן אייך פֿאַרצולייגן; איר זאָלט, זאָגט ער, נאָר
האַרכן און שווייגן. „אַזוי מאַכט ער צו מיר, אַפֿרים הייסט דאָס, און
נעמט און לייענט מיר אויס אַ צעטל - וואָס זאָל איך אייך זאָגן?
טאַקע עפעס קפֿריסין. ראשית, איז דאָס אָרט זייער אַ שיין אָרט, אַ
טאַטנס אַ קינר, זאָגט ער, ניט קיין „נחות-דרגא“. און דאָס, דאַרפֿט
איר וויסן, איז בײַ מיר דער עיקר. וואָרום איך בין אַליין אויך ניט
אַבי ווער; בײַ מיר אין דער משפּחה זענען פֿאַראַן אַלערליי, ווי זאָגט

ער: עקודים, נקודים וברודים - פֿאַראַן פּראָסטע מענטשן, פֿאַראַן בעלי-מלאכות און פֿאַראַן בעלי-בתים. היינט איז ער אַ יודע-נגן, וואָס פֿאַרשטייט אין די קליינע אותיות. און דאָס איז ביי מיר אַוודאי נישט פֿון די קליינע זאַכן, וואָרום אַ גראַבן יונג האָב איך דאָך פֿיינט, ווי חזיר! ביי מיר אַן עס-הארץ איז ערגער טויזנט מאָל פֿון אַ הולטיי; איר מעגט אייך גיין אָן אַ היטל, און אַפֿילו מיטן קאָפּ אַראָפּ, מיט די פֿיס ארויף, אַבי איר ווייסט וואָס רש"י מאַכט, זענט איר שוין פֿון די פֿיינע לייט. אַט אַזאַ ייד איז טבֿיה... היינט איז ער, זאָגט ער, רייך, אַנגעשטאַפּט מיט געלט, פֿאַרט אַרויס, זאָגט ער, מיט אַ קאַרעטע, מיט אַ פֿאַר ברענענדיקע סוסים, עס גייט אַזש אַ רויך!... נו, מהכתיתי, טראַכט איך מיר, דאָס איז אויך נישט פֿון די גרויסע חסרונות. איידער אַ קבצן, איז שוין גלייכער אַ נגיד. ווי זאָגט ער: יאה עניותא לישראל- גאָט אַליין האָט אויך פֿיינט אַ קבצן. אַ סימן האָט איר, אַז גאָט זאָל ליב האָבן אַ קבצן, וואָלט אַ קבצן קיין קבצן נישט געווען. ,,נו, לאַמיר הערן ווייטער, " זאָג איך. ,,ווייטער, זאָגט ער, וויל ער מיט אייך אַ שידוך טאָן, ער גייט אויס, ער חלשט, זאָגט ער, דאָס הייסט נישט נאָך אייך - נאָך אייער טאָכטער חלשט ער, ער וויל אַ שיינע וויל ער... " ,,אַזוי? - זאָג איך. לאַז ער זיין פֿאַר איר די כפרה. ווער, זאָג איך, איז ער, דער אַנטיק אייערער: אַ בחור? אַן אַלמן? אַ גרוש? אַ שוואַרץ-יאָר? " ,,ער איז אַ בחור, זאָגט ער, אַ בחור, אַפֿילו אין די יאָרן שוין, נאָר אַ בחור. " ,,ווי אַזוי-זשע, זאָג איך, איז דער הייליקער נאָמען זיינער? " וויל ער מיר נישט זאָגן, כאָטש בראַט אים. ,,ברענגט זי, זאָגט ער, צו פֿירן קיין בויבעריק, וועל איך אייך נאָך דעם, זאָגט ער, זאָגן. " ,,וואָס הייסט, זאָג איך, איך זאָל זי ברענגען צו פֿירן? ברענגען, זאָג איך, ברענגט מען צו פֿירן אַ פֿערד, זאָג איך, אויפֿן יריד, אָדער אַ בהמה צו פֿאַרקויפֿן"...

בקיצור, די שדכנים, ווייסט איר דאָך, קאָנען איבעררעדן אַ וואַנט. ס'איז געבליבן, אַז אַם ירצה השם נאָך שבת ברענג איך זי צו פֿירן קיין בויבעריק. און אַלערליי גוטע, זיסע מחשבות קומען מיר אויף די געדאַנקען, און איך שטעל מיר שוין פֿאַר מיין האַדלען, ווי זי פֿאַרט אין אַ קאַרעטע מיט אַ פֿאַר ברענענדיקע סוסים, און די וועלט איז מיר מקנא, ניט אַזוי אויף דער קאַרעטע מיט סוסים, ווי אויף די טובות, וואָס איך טו דער וועלט דורך מיין טאָכטער די נגידית, העלף-אויס די געפֿאַלענע מיט גמילות-חסד, וועמען אַ כּף-האיער, וועמען אַ פֿופֿציקער און וועמען אַ הונדערטער, ווי זאָגט איר, יענער

האַט אויך אַ נשמה... אַזוי טראַכט איך מיר, פֿאַרנדיק פֿאַרנאַכטלעך, צוריקוועגס אַהיים, און שמייס דאָס פֿערדל און שמועס מיך דורך מיט דעם אויף פֿערדיש לשון: „לסוסתי, זאָג איך צו עס, וויאַ! אַנו, מאַך נאָר, זאָג איך, מיט די רגלים אַ ביסעלע גיכער, באַקומסט דו דיין פֿאַרציע האַבער, וואָרום אין קמח אין תורה - שטייט ביי אונדז געשריבן - אַז מע שמירט ניט, פֿאַרט מען ניט"...

און ווי איך רעד מיר דאָ אַזוי מיט מיין פֿערדל, זע איך, פֿון וואָלד אַרויס שניידט זיך אַ פֿאַרל, צוויי מענטשן, ניכר, אַ זכר מיט אַ נקבה. גיין גייען זיי נאָענט, האַרט איינער צום אַנדערען, און מע רעדט עפעס זייער געשמאַק. ווער קען דאָס זיין פלוצים אין מיטן דרינען? - קלער איך מיר און קוק מיך איין דורך די פֿייעריקע ריטער פֿון דער זון. - איך וואָלט געמעגט שווערן, אַז ס'איז פֿעפֿערל! מיט וועמען-זשע גייט ער דאָס, דער שלימזל, אַזוי שפעט? איך פֿאַרשטעל מיך מיט דער האַנט פֿון דער זון און קוק מיך איין נאָך שטאַרקער: ווער איז די נקבהקע? אוי! דאָכט זיך, האַדל! יאָ, ס'איז זי, ווי איך בין אַ ייד, ס'איז זי!... אַזוי? אַט דאָס האַט מען אַזוי געשמאַק געלערנט גראַמאַטיקעס, געלייענט ביכלעך אוי, טביה, ביסט דו אַ בהמה! - אַזוי טראַכט איך מיר און שטעל-אַפּ דאָס פֿערדל און רוף זיך אָן צו מיינע לייט: „אַ גוטן אַבענד אייך, זאָג איך, וואָס הערט זיך עפעס מפּח מלחמה? ווי קומט איר, זאָג איך, פלוצים גאָר אהער? אויף וועמען קוקט איר דאָס אַרויס? אויפֿן נעכטיקן טאָג?..." דערהערט אַזאַ מין ברוך-הבא, איז מיין פֿאַרל געבליבן שטיין, ווי זאָגט ער, לא בשמים ולא בארץ, דאָס הייסט: נישט אַהין, נישט אַהער, מחילה צעדרייט און רויטלעך אויפֿן פנים... געשטאַנען אַזוי אַ פאַר מינוט אָן ווערטער, לאַזט מען אראַפּ די אויגן, נאָך דעם הייבט מען אָן קוקן אויף מיר, איך אויף זיי, זיי ביידע איינס אויף דאָס אַנדערע.

„נו? - זאָג איך. - עפעס באַטראַכט איר מיך, זאָג איך, גלייך אַזוי ווי איר האַט מיך שוין לאַנג נישט געזען. איך בין, דאָכט מיר, דער אייגענער טביה, זאָג איך, וואָס געווען, נישט געמינערט אַ האַר." אַזוי מאַך איך צו זיי האַלב פֿאַרדראָסיק און האַלב אויף קאַטאַוועס. רופֿט זיך אָן צו מיר די טאַכטער מיינע, האַדל הייסט דאָס, און ווערט נאָך רויטער ווי פֿריער: „טאַטע, אונדז קומט מזל-טוב"..." „מזל-טוב אייך, זאָג איך, מיט מזל זאָלט איר לעבן. וואָס איז די מעשה? איר האַט געפֿונען, זאָג איך, אַן אוצר אין וואָלד? צי איר

זענט נאָר-וואָס נצול געוואָרן, זאָג איך, פֿון אַ גרויסער סכנה?"
,,אונדז קומט, זאָגט ער, מזל-טוב, מיר זענען חתן-כלה." ,,וואָס
הייסט, זאָג איך, איר זענט חתן-כלה?" ,,חתן-כלה, זאָגט ער, ווייסט
איר נישט וואָס הייסט? חתן-כלה הייסט, זאָגט ער, איך בין איר
חתן, זי איז מיין כלה." אזוי מאַכט ער צו מיר, פֿעפֿערל הייסט דאָס,
און קוקט מיר דווקא גלייך אין די אויגן אַריין. איך קוק אים אָבער
אויך גלייך אין די אויגן אַריין און מאַך צו אים: ,,ווען איז געווען ביי
אייך, זאָג איך, דאָס קנס-מאָל? און פֿאַרוואָס האָט איר נישט גערופֿן
מיד אויך אויף דער שמחה? איך קער מיד, דאָכט זיך, אָן דאָ אַ
שטיקל מחותן, צי ניין?"... איר פֿאַרשטייט, איך לאַך און ווערעם
עסן מיר, טאָטשען מיין לייב. נאָר גאָר נישט, טביה איז נישט קיין
יידענע, טביה האָט ליב אויסהאַרן ביזן סוף... רוף איך מיד אָן צו
זיי: ,,איך פֿאַרשטיי ניט - אַ שידוך אָן אַ שדכן, אָן תנאים?" ,,וואָס
דאַרפֿן מיר, זאָגט ער, פֿעפֿערל הייסט דאָס, שדכנים? מיר זענען שוין
לאַנג, זאָגט ער, חתן-כלה." ,,אזוי? גאָטס נסים! וואָס-זשע האָט
איר, זאָג איך, געשוויגן ביז אַהער?" ,,וואָס זאָלן מיר, זאָגט ער,
שרייען? מיר וואָלטן אייך היינט אויך נישט דערציילט, נאָר אזוי ווי
מיר האָלטן אין גיכן ביי צעשיידן זיך, איז ביי אונדז געבליבן, מיר
זאָלן שטעלן פֿרעגערט אַ חופּה"... דאָס האָט מיד שוין פֿאַרדראָסן, ווי
זאָגט איר: באו מים עד נפש - דערלאַנגט אין ביין אַריין! מילא, וואָס
ער זאָגט: חתן-כלה- איז נאָך צו דערליידן, ווי שטייט דאָרטן
געשריבן: אהבתי - ער וויל זי, זי וויל אים. אָבער חופּה? וואָס איז
דאָס פֿאַר ווערטער: שטעלן אַ חופּה? עפעס תרגום-לשון!.. ווייזן
ווייזט אויס אַז מיין חתן האָט פֿאַרשטאַנען, אַז איך בין פֿון דער
מעשה אַ ביסל מטושטש; רופֿט ער זיך אָן צו מיר: ,,פֿאַרשטייט איר,
רב טביה, די מעשה דערפֿון איז אזוי: איך האָלט ביי אַפּפֿאַרן פֿון
דאַנען." ,,ווען פֿאַרסט דו?" ,,אין גיכן." ,,ווי, ווהין, אַ שטייגער?" ,,דאָס
קאָן איך אייך, זאָגט ער, נישט זאָגן, ס'איז, זאָגט ער, אַ סוד..."
איר הערט? ס'איז אַ סוד! ווי געפֿעלט דאָס אייך, אַ שטייגער? קומט
צו גיין אַ פֿעפֿערל, אַ קליינס, אַ שוואַרץ, אַ פֿאַרזעעניש, פֿאַרשטעלט
זיך פֿאַר אַ חתן, וויל שטעלן אַ חופּה, האָלט ביי אַוועקפֿאַרן און
זאָגט ניט ווהין! קאָן ניט צעזעצט ווערן די גאָל? ,,מילא, זאָג איך צו
אים, אַ סוד איז אַ סוד; ביי דיר איז גאָלע סודות...געב מיר אָבער צו
פֿאַרשטיין, ברודערל, אַט דאָס: דו ביסט דאָך אַ מענטש, זאָג איך,
פֿון סאַמע יושר און ביסט איינגעטונקן אין מענטשלעכקייט פֿון
אויבן ביז אַראָפּ, - ווי קומט דאָס, זאָג איך, צו דיר, אַז דו זאָלסט

פלוצים אין מיטן דרינען צונעמען ביי טביהן א טאכטער און מאכן זי פֿאַר אַן עגונה? אָט דאָס הייסט ביי דיר יושר? מענטשלעכקייט? אַ שטיקל גליק, זאָג איך, וואָס דו האָסט מיך נישט באַגנבֿהט, אָדער אונטערגעצונדן" ... ,,טאַטע! - זאָגט זי צו מיר, האָדל הייסט דאָס, דו ווייסט גאָר ניט, ווי גליקלעך מיר זענען, איך און ער, וואָס מיר האָבן דיר אויסגעזאָגט פֿונעם סוד. ס'איז ביי אונדז, זאָגט זי, אַראָפּ אַ שטיין פֿונעם האַרצן. קום אַהער, לאָמיר זיך צעקושן." און נישט לאַנג געטראַכט, כאַפּן זיי מיר אַרום ביידע, זי פֿון איין זייט, ער פֿון דער אַנדערער זייט, און מע הייבט מיך אָן קושן און האַלדזן, זיי מיך און איך זיי, און פֿון גרויס אימפעט, אַ פנים, זיי ביידע צווישן זיך דאָוואַי קושן זיך! אַ באַשרייבונג, זאָג איך אייך, אַ טעאָטער מיט זיי! ,,טאַמער וואָלט שוין געווען, זאָג איך, גענוג קושן זיך? צייט עפעס רעדן מכח תכלית? ,,מכח וואָסער תכלית? זאָגן זיי. ,,מכח נדן, זאָג איך, מלבושים, הוצאות-החתונה, דאָס, יענץ, לאַקש, בוידעם, ציבעלע" ... ,,מיר דאָרפֿן נישט, זאָגן זיי, גאָר נישט ניט, נישט קיין לאַקשן, נישט קיין בוידעם, נישט קיין ציבעלעס. ,,וואָס-זשע דען, זאָג איך, דאָרפֿט איר יאָ? ,,מיר דארפֿן, זאָגן זיי, נאָר חופּה וקדושין" ... איר הערט ווערטער? ..

בקיזור, איך וועל אייך ניט מאַריך זיין, עס האָט מיר געהאַלפֿן, ווי דער פֿאַראַיאַריקער שניי - מע האָט געשטעלט אַ חופּה. אַלץ הייסט אַ חופּה! אַוודאי, וואָס זאָלט איר קלערן, נישט אַזאַ חופּה, ווי טביהן שטייט אָן. אויך מיר אַ חופּה! ... אַ שטילע חתונה ... אָך און וויי! און דערצו איז נאָך פֿאַראַן אַ ווייב, ווי זאָגט איר: אויף אַ מפה אַ בלאָטער. מוטשעט זי, איך זאָל איר נאָר זאָגן, וואָס איז דאָס עפעס אַזוי כאַפּ-לאַפּ, בחפּזונדיק? נו, גייט גיבט צו פֿאַרשטיין אַ יידענע, אַז סע ברענט! וואָס טויג אייך, איך האָב איר געמוזט אָפטאָקן פֿון דרך-שלום וועגן אַ ליגן הגדול הגבור והנורא, אַ מעשה מיט אַ ירושה, אַ רייכע מומע פֿון יעהופּעץ, נעכטיקע טעג - אַבי זי זאָל מיך לאָזן צו רו. און טאַקע באַותו היום, דאָס הייסט אַ פֿאַר שעה נאָך דער שיינער חופּה, שפּאַן איך איין דאָס פֿערד-און-וועגעלע, און מיר זעצן זיך אויף זאַלבעדריט, דאָס הייסט: איך און זי און ער, דער גן-איידיעם מיינער, און הלך משה מרדכי - מאַרש צום באַן קיין בויבעריק. זיצנדיק אַזוי מיט מיין פֿאַרפֿאַלק אין וועגעלע, כאַפּ איך מיר אַ קוק מן הצד אויפֿן דאָזיקן פֿאַרל און טראַכט מיר: וואָס פֿאַר אַ גרויסן גאָט מיר האָבן און ווי מאַדנע שיין ער פֿירט זיין וועלטל! און וואָס

פֿאַר מיני משונה נפֿשות, ווילדע ברואים, עס געפֿינען זיך ביי אים!
אָט האָט איר אייך אַ פֿאַרפֿאַלק נאָר וואָס פֿון דער נאָדל אַרויס:
פֿאַרט ער אַוועק, דער גוטער יאָר ווייסט אים ווהין, און זי בלייבט
איבער דאָ - און מע זאָל דאָס לאָזן אַפֿילו אַ טרער, כאָטש פֿון יוצא
וועגן! נאָר גאַרנישט, טבֿיה איז נישט קיין יידענע. טבֿיה האָט צייט,
קוקט און שווייגט, וואָס וועט דאָ זיין... זע איך עפעס אַ פֿאַר יונגע
לייטלעך, גוטע כתריליקעס, מיט אויסגעטראָטענע שטיוול, זענען
ארויסגעקומען אויפֿן באַן זיך געזעגענען מיט מיין שפּיל-פֿויגל.
איינער פֿון זיי איז געגאַנגען עפעס ווי אַ שייגעץ, איך בעט איבער אייער
כבֿוד, מיטן העמדל איבער די הויזן, און האָט עפעס געשושקעט זיך
מיט מיינעם שטילערהייט. זע נאָר, טבֿיה, טראַכט איך מיר, צי
האָסט דו זיך ניט אַריינגעכאַפט דאָ צווישן חבֿרה פֿערד-גנבים,
בייטל-שניידערס, שלעסער-ברעכער, אָדער פֿאַלשע-מאַנעטשיקעס?...

פֿאַרנריק צוריק מיט מיין האָדלען פֿון בויבעריק אַהיים, קאָן איך
מיד נישט איינהאַלטן און זאָג איר ארויס דעם דאָזיקן געדאַנק גאַנץ
אַפֿנטלעך. צעלאַכט זי זיך און וויל מיד איינרעדן, אַז ס'איז לויטער
פֿיינע מענטשלעך, ערלעכע, לעצט-ערלעכע לייט, וואָס זייער גאַנץ
לעבן איז נאָר פֿון יענעם וועגן, זיך האָבן זיי נישט אין זינען, אפֿילו
אין דער לינקער פּיאַטע... אָט אַ יענער, זאָגט זי, וואָס מיטן העמדל,
דער איז גאָר אַ טאַטנס אַ קינד; ער האָט, זאָגט זי, אַוועקגעוואָרפֿן
רייכע טאַטע-מאַמע אין יעהופּעץ, וויל נישט נעמען ביי זיי קיין
צעבראַכענעם גראַשן. "אַזוי? גאָטס ווונדער! - זאָג איך- טאַקע
זייער אַ פֿיין בחורל, כּילעבן! צום העמדל, וואָס ער גייט איבער די
הויזן, מיט די לאַנגע האָר, ווען גאָט העלפֿט אים נאָך אַ האַרמאַניע,
אָדער אַ הונט זאָל אים נאָכלויפֿן פֿון הינטן, דעמאָלט האָט דאָס שוין
גאָר דעם זיבעטן חן!" אָט אַזוי רעכנ איך זיך אָפּ מיט איר שוין
פֿאַר אים אויך, און לאָז אויס מיין גאַנץ ביטער האַרץ, הייסט דאָס,
צו איר נעבעך... און זיי? גאַרנישט! אין אסתר מגדת - מאַכט זיך
תּמעוואָטע. איך איר: "פֿעפֿערל", און זי מיר: "טובֿת-הכלל,
ארבעטער, נעכטיקע טעג"... וואָס טויג מיר, זאָג איך, אייער טובֿת-
הכלל מיט אייער אַרבעטן, אַז עס גייט צו ביי אייך בסוד? פֿאַראַן,
זאָג איך, אַ שפּריכוואָרט: וווּ אַ סוד, דאָרט איז אַ גנבֿה... אַמער זאָג
מיר גלייך, וואָס איז ער געפֿאַרן, פֿעפֿערל, און ווהין? "... אַלצדינג
יאָ, זאָגט זי, נאָר דאָס נישט. פֿרעג זיך, זאָגט זי, בעסער נישט נאָך;
גלויב מיר, זאָגט זי, וועסט מיט דער צייט אַליין אַלצדינג וויסן.

וועסט, אם ירצה השם, הערן, און אפֿשר אין גיכן, פֿיל נייעס, פֿיל גוטס! ... ,,אמן, הלוואי, זאָג איד, פֿון דײַן מויל אין גאָטס אויערן. נאָר אונדזערע שונאים, זאָג איד, זאָלן אַזוי וויסן פֿון זייער געזונט, ווי איד הייב אָן צו פֿאַרשטיין, וואָס דאָס טוט זיך בײַ אײַך און וואָס באַדייט די שפּיל! ... אָט דאָס איז טאַקע, זאָגט זי, דער אומגליק, וואָס דו וועסט דאָס ניט פֿאַרשטיין. ,,וואָס-זשע, ס׳איז אַזוי טיף? מיר דאַכט, זאָג איד, אַז איד פֿאַרשטיי, מיט גאָטס הילף, גרעסערע זאַכן! ... ,,דאָס לאָזט זיך ניט, זאָגט זי, פֿאַרשטיין מיטן שכל אַליין, דאָס דאַרף מען, זאָגט זי, פֿילן, פֿילן מיטן האַרצן! ... אַזוי זאָגט זי צו מיר, האָדל הייסט עס, און דאָס פנים בײַ איר בשעת-מעשה פֿלאַמט און די אויגן ברענען. ניט געדאַכט זאָלן זיי ווערן, די טעכטער מײַנע! פֿאַרקאָכן זיי זיך אין עפעס, איז מיט האַרץ און מיט לײַב און לעבן און מיט'ן גוף און מיט דער נשמה!

בקיצור וועל איד אײַך דערציילן, עס גייט אַוועק אַ וואָך און צוויי און דריי און פֿיר און פֿינף און זעקס און זיבן- אין קול ואין פֿסוף - ניטאָ ניט קיין בריוו, ניט קיין ידיעה. פֿאַרפֿאַלן, זאָג איד, פֿעפֿערל! ... און כאַפּ אַ קוק אויף מײַן האָדלען. נעבעך קיין טראָפּן בלוט ניטאָ אין פנים, זוכט אויף אַלע מאָל אָן אַנדער שטיקל אַרבעט אין שטוב, וויל, ווייזט אויס, פֿאַרגעסן דורך דעם די גרויסע צרות אירע, נאָר, איר זאָלט זאָגן, זי זאָל דאָס אים אַפֿילו דערמאָנען! שאַ, שטיל, גלייך ווי ס׳איז גאָר קיין מאָל נישט געווען קיין פֿעפֿערל אויף דער וועלט! נאָר אײַן מאָל טרעפֿט זיך אַ מעשה, איד קום צו פֿאַרן אַהיים, איד זע - מײַן האָדל איז פֿאַרוויינט, גייט אַרום מיט אַנגעשוואַלענע אויגן. הייב איד מיד אָן צו דערפֿרעגן, ווער איד געוואָר, אַז דאָ איז נישט לאַנג געווען עפעס אײַנער אַ שלימזל מיט לאַנגע האַר און געסודעט זיך עפעס מיט איר, מיט האָדלען הייסט עס. ,,אַהאַ! - טראַכט איד מיר. - דאָס איז יענער חבֿרה-מאַן, וואָס האָט אַוועקגעוואָרפֿן רײַכע טאַטע-מאַמע און האָט אַראָפּגעלאָזט דאָס העמדל איבער די הויזן! ... און נישט לאַנג געטראַכט, רוף איד ארויס מײַן האָדלען פֿון שטוב אין הויף ארויס און טו זי אַ כאַפּ גלייך אויף דער ווענטקע: ,,זאָג מיר נאָר, טאַכטער, האָסט שוין פֿון אים אַ גרוס? ,,יאָ. ,,ווי איז ער ערגעץ, דײַן באַשערטער? ,,ער איז, זאָגט זי, ווייט. ,,וואָס טוט ער? ,,ער זיצט! ,,ער זיצט! ... ,,ווי זיצט ער? פֿאַר וואָס זיצט ער? - שווייגט זי. קוקט מיר גלייך אין די אויגן אַרײַן און שווייגט. ,,זאָג מיר נאָר, זאָג איד, טאַכטער מײַנע, וועדליק איד פֿאַרשטיי, זיצט ער

נישט פֿאַר קיין גנבֿה; פֿאַרשטיי איך ניט דעם שכל, אַז ווי באַלד קיין גנבֿ ניט און קיין שווינדלער ניט, היינט פֿאַר וואָס-זשע זיצט ער, פֿאַר וואָסערע מעשים טובים?... שווייגט זי - אין אסתר מגדת... האָב איך מיך מישבֿ געווען: זאָגסט ניט, דאָרף מען ניט. ער איז דאָך דיין שלימזל, ניט מיינער. אַ שיינע ריינע כפרה! נאָר אינעווייניק אין האַרצן טראָג איך אַ ווייטיק, איך בין פֿאַרט אַ פֿאַטער, ווי מיר זאָגן אינעם דאוונען: כרחם אב על בנים - אַ פֿאַטער בלייבט אַ פֿאַטער.

בקיזור, געווען איז דאָס הושענא-רבה אויף דער נאָכט. יום-טוב איז ביי מיר אַ מנהג, איך רו מיך אָפּ, און אויך דאָס פֿערדל רוט זיך ביי מיר אויס, ווי אין דער תורה שטייט געשריבן: אתה-דו, ושורך-און דיין ווייב, וחמורך-און דיין פֿערדל... און אָגב איז שוין אין בויבעריק כמעט ניטאָ וואָס צו טאָן: טוט מען אַ בלאָז מיטן שופֿר, אַזוי צעלויפֿן זיך אַלע דאָטשניקעס, ווי די מייז אין אַ הונגער, און בויבעריק ווערט אַ פוסטקע. דעמאָלט האָב איך ליב צו זיצן אין דער היים, ביי זיך, אויף דער פריזבע. פֿאַר מיר איז עס דאָס בעסטע שטיקל צייט, די טעג זענען געשענקטע. די זון באַקט שוין ניט, ווי אַ קאָלכאוויין, נאָר זי גלעט מיט אַ מין ווייכקייט, מחיה נפֿשות. דער וואַלד איז אַלץ נאָך גרין, די סאָסנעס הערן ניט אויף צו שמעקן מיט סמאָלע, און עס דאָכט זיך מיר, אַז דער וואַלד קוקט יום-טובֿדיק, ווי גאָטס אַ סופּה, אַ סופּה פֿון גאָט. אָט דאָ, טראַכט איך מיר, האַלט גאָט סופּות; דאָ, ניט אין שטאָט, וווּ סע טאַרעראַמט, און מענטשן לויפֿן הין און הער, פינען מיט דער נשמה, יאָגן זיך נאָכן שטיקל ברויט, און מע הערט נאָר געלט און געלט און געלט!.. און ווער שמועסט אויף דער נאָכט, הושענא-רבה, למשל, - איז דאָך גאָר אַ גן-עדן: דעמאָלט איז דער הימל בלוי, די שטערן פֿינקלען, שעמערירן, בייטן זיך, פינטלען, ווי, להבֿדיל, אַ מענטש מיט די אויגן; און אַ מאָל, מאַכט זיך, פֿליט דורך אַ שטערן פֿייל אויסן בויגן, לאַזט איבער נאָך זיך אויף אַ רעגעלע אַ גרינעם פֿאַס - דאָס האָט זיך אַראָפּגעלאָזט אַ שטערנדל, געפֿאַלן עמעצנס מזל. וואָרום וויפֿיל שטערן, אַזוי פֿיל מזלות... ייִדישע מזלות... „עס זאָל כאַטש ניט זיין מיינ פֿינצטער מזל“, טראַכט איך מיר, און עס קומט מיר אויפֿן געדאַנק האַדל. שוין פֿון עטלעכע טעג, אַז זי איז עפעס ווי אויפֿגעמונטערט, לעבעדיקער געוואָרן, גאָר אַן אַנדער פנים באַקומען. עמעצער האָט איר געבראַכט אַ בריוול, אַ פנים, פֿון אים טאַקע, פֿון איר שלימזל. ווילן ווילט זיך מיר זייער וויסן, וואָס ער

שרייבט איר, נאָר פרעגן וויל איד נישט; זי שווייגט, שווייג איד אויך,
פתח שין שאַ! טביה איז נישט קיין יידענע; טביה האָט צייט...

דערווייל, אַזוי ווי איד טראַכט פֿון האַדלען, קומט זי אָן האַדל הייסט
עס, זעצט זיך צו נעבן מיר אויף דער פריזבע, קוקט זיך אַרום אויף
אַלע זייטן און רופֿט זיך אָן צו מיר שטילערהייט: "הערסט דו,
טאַטע? איד דאַרף דיר עפעס זאָגן: היינט געזעגענען מיר זיך אָפּ מיט
דיר... אויף שטענדיק"...

אַזוי זאָגט זי צו מיר שטיל, קוים וואָס מע הערט, און קוקט אויף
מיר מיט אַ מאַדנעם מין קוק, מיט אַזאַ קוק, וואָס איד וועל אים
אייביק נישט פֿאַרגעסן. און בשעת מעשה פֿליט מיר דורך אַ מחשבה
אין קאָפּ: „זי וויל זיך טרענקען"... וואָס איז מיר איינגעפֿאַלן
טרענקען? ווייל עס האָט זיך געטראָפֿן, ניט דאָ געדאַכט, אַ מעשה:
אַ מיידל נישט ווייט פֿון אונדז האָט זיך פֿאַרקאַכט אין אַ דאַרף-
שייגעץ און האָט זיך צוליב דעם דאַרף-שייגעץ... איר ווייסט דאָך
שוין וואָס. איז די מאַמע פֿאַר צרות קראַנק געוואָרן און איז
געשטאַרבן, און דער טאַטע האָט זיך אויסגעבראַכט, געוואָרן אַ
קבצן. און דער דאַרף-שייגעץ האָט זיך מישבֿ געווען און האָט
חתלורע געהאַט פֿאַר אַן אַנדערע. איז זי אַוועקגעגאַנגן צום טייד,
דאָס מיידל הייסט דאָס, און האָט זיך אַריינגעוואָרפֿן אין וואַסער
אַריין און האָט זיך דערטרונקען...

„וואָס הייסט, זאָג איד, דו געזעגענסט זיך אָפּ מיט מיר אויף
שטענדיק?" - אַזוי מאַך איד צו איר און קוק אראָפּ, זי זאָל ניט זען,
ווי איד בין טויט. „דאָס הייסט, זאָגט זי, איד פֿאַר, זאָגט זי, אַוועק,
מאַרגן, זאָגט זי, גאַנץ פֿרי, מיר וועלן זיך שוין מער קיין מאָל ניט
זען... קיין מאָל ניט"...

דערהערט די דאָזיקע ווערטער, איז מיר געוואָרן אַ ביסל גרינגער
אויף דער נשמה. דאַנקן גאָט כאַטש דערפֿאַר, טראַכט איד מיר, ווי
זאָגט ער: גם זו לטובֿה - עס קאָן זיין ערגער, בעסער האָט קיין
שיעור ניט... „ווהין, למשל, פֿאַרסט דו, אויב איד האָב, זאָג איד, די
זכיה צו וויסן?" „איד פֿאַר, זאָגט זי, צו אים." „צו אים? - זאָג איד. -
ווי איז ער דען אַצינדערט?" „לעת עתה, זאָגט זי, זיצט ער נאָך; נאָר
אין גיכן שיקט מען אים אַוועק." „פֿאַרסט דו, הייסט עס, זיך

געזעגענען מיט אים? " - אזוי מאך איך זיך תמעוואטע. ,,ניין, זאגט זי, איך גיי אים נאך גלייך אהין. " ,,אהין? - זאג איך. - ווער איז געווען דער אהין? ווי אזוי הייסט דאס ארט? " -,מע ווייסט נאך נישט אקוראט, זאגט זי, ווי אזוי דאס ארט הייסט, נאר ווייט איז דאס זייער, זאגט זי, ווייט מיט סכנת-נפשות..."

אזוי זאגט זי צו מיר, האַדל הייסט עס, און עס מאַלט זיך מיר אויסעט, אַז זי רעדט דאָס מיט גדלות, מיט גרויסקייט, גלייך ווי ער וואַלט דאָ אַפּגעטאָן עפעס אַזעלכס, וואָס סע קומט אים דערפֿאַר אַ מעדאַל פֿון אַ פּוד אַיזן!... וואָס ענטפֿערט מען איר, למשל, אויף אַזאַ זאַך? פֿאַר אַזאַ זאַך נעמט אַ פֿאַטער און בייזערט זיך אויס אויף אַ קינד, שענקט אַ פֿאַר פעטש, אָדער ער בייטעלט אויס אַלע בייזע וויסטע חלומות. טבֿיה איז אָבער ניט קיין יידענע, איך גיי מיט דעם גאַנג, אַז פּעס איז עבֿודה-זרה. רוף איך מיד אָן צו איר מיט אַ פּסוק, ווי געוויינטלעך: ,,איך זע אַרויס, זאָג איך, טאַכטער מיינע, אַז דו ביסט מקיים, ווי אין דער הייליקער תורה שטייט געשריבן: על כן יעזב - וואַרפֿסט אַוועק, זאָג איך, צוליב אַ פֿעפֿערל, טאַטע-מאַמע, זאָג איך, און לאַזט זיך אַוועק אין אַן אַרט, וואָס מע ווייסט ניט וווּ, ערגעץ אין די מדבריות, אַ פנים, אויפֿן פֿאַרגליווערטן ים, דאָרט, וווּ אַלפּסנדר מוקדון, זאָג איך, איז געפֿאַרן אויפֿן אַקרענט און פֿאַרבלאַנדזשעט אויף אַ ווייטער וויספע, זאָג איך, צווישן ווילדע מענטשן, ווי איך האָב געלייענט, זאָג איך, אַ מאָל אין אַ מעשה-ביכל..."

אזוי זאָג איך צו איר האַלב אויף קאַטאַוועס און האַלב מיט פּעס, און דאָס האַרץ בשעת-מעשה וויינט. נאָר טבֿיה איז נישט קיין יידענע. טבֿיה האַלט זיך אַיין. און זי, האַדל הייסט עס, פֿאַלט נישט אַראָפּ ביי זיך; ענטפֿערט מיר אַפּ על ראשון ראשון, און שטיל, נישט געכאַפט, און באַטראַכט. טבֿיה'ס טעכטער קאַנען רעדן...

און כאַטש איך האַלט דעם קאַפּ אַראָפּ און די אויגן צו, פֿון דעסטוועגן דאַכט זיך מיר, אַז איך זע זי, האַדלען הייסט דאָס, איך זע - איר פנים איז פונקט אזוי ווי די לבנה, בלאַס און מאַט, און דאָס קול אירס, מאַלט זיך מיר אויס, איז עפעס ווי פֿאַרדומפּן, ציטערט... זאָל איך איר, אַ שטייגער, פֿאַלן אויפֿן האַלדז, בעטן, חלשן פֿאַר איר, זי זאָל נישט פֿאַרן? ווייס איך אַז ס'איז אַרויסגעוואָרפֿן. ימח שמם

זאָלן זיי ווערן, טאָקע די טעכטער מיינע, - פֿאַרקאָכן זיי זיך אין
עמעצן, איז מיטן גוף און מיט דער נשמה און מיטן האַרצן און מיט
לייב און לעבן!

בקיזור, מיר זענען אָפּגעזעסן אויף דער פּריזבע אַ היבשע שטיק
צייט, לאָז זיך אייך דאַכטן, כּמעט די גאַנצע נאַכט. מער געשוויגן ווי
גערעדט, און דאָס, וואָס מיר האָבן גערעדט, איז אויך געווען כּמעט
ווי נישט גערעדט, האַלבע ווערטער... זי האָט גערעדט, און איך האָב
גערעדט, איך פֿרעג זי נאָר איין זאך: וווּ איז דאָס געהערט געוואָרן, אַ
מיידל זאָל נעמען און חתונה האָבן פֿאַר אַ בחור צוליב דעם, זי זאָל
אים קאָנען נאָכגיין ערגעץ אין אַלדי שוואַרצע יאָר? ענטפֿערט זי
מיר: „מיט אים איז אַלץ איינס, אַפֿילו אין אַלדי שוואַרצע יאָר"...
געב איך איר, געוויינטלעך, צו פֿאַרשטיין? מיטן שכל, ווי נאָריש דאָס
איז. גיט זי מיר צו פֿאַרשטיין מיט איר שכל, אַז איך וועל דאָס קיין
מאָל ניט פֿאַרשטיין. ברענג איך איר אַ משל מיט אַ הון, אַ קוואַקע,
וואָס האָט אויסגעזעסן קאַטשקעלעך. די קאַטשקעלעך האָבן זיך
נאָר אויפֿגעכאַפט אויף די פֿיסלעך, האָבן זיי זיך געלאָזט אויפֿן
וואַסער, און די קוואַקע נעבעך קוואַקעט. „וואָס, זאָג איך, וועסט דו
זאָגן, זאָג איך, דערויף, טאָכטער לעבן?"... „וואָס, זאָגט זי, זאָל איך
דערויף זאָגן? ס'איז אַוודאי אַ רחמנות, זאָגט זי, אויף דער קוואַקע;
נאָר צוליב דעם זאָגט זי, וואָס די קוואַקע קוואַקעט, זאָלן די
קאַטשקעלעך ניט שווימן?"... איר פֿאַרשטייט דבורים? טבֿיהס
טאָכטער רעדט נישט גלאַט...

און דערווייל די צייט שטייט נישט. עס הייבט שוין אָן צו שאַרייען
אויף טאָג, די אַלטע אין שטוב וואָרטשעט. זי האָט שוין עטלעכע
מאָל געשיקט זאָגן, אַז ס'איז שוין צייט מאַכן נאַכט, און געזען, אַז
עס העלפֿט זיך נישט, האָט זי ארויס-געשטעקט דעם קאַפּ דורכן
פענצטער און מאַכט צו מיר, מיט אַ שיינעם יברכך, געוויינטלעך:
„טבֿיה! וואָס טראַכסט דו זיך?" „לאָז זיין שטיל, זאָג איך, גאָלדע,
ווי אין פּסוק שטייט: למה רגשו! האָסט פֿאַרגעסן, אַ פנים, אַז ס'איז
היינט הושענא-רבה? הושענא-רבה, זאָג איך, ווערט אונדז
אַנגעחתמעט דאָס גוטע קוויטל, הושענא-רבה דאָרף מען זיין אויף.
פֿאָלג מיך, גאָלדע, זאָג איך, דו נעם, זיי מוחל, צעבלאָז נאָר דעם
סאַמאָוואַר, זאָג איך, און לאָז זיין טיי, און איך וועל גיין דערוויילע
שפּאַנען דאָס וועגעלע. מיר פֿאָרן מיט האַדלען צום באָן." און ווי דער

שטייגער איז, טאָק איך איר אָפּ אַ שפּאַגל-נייעם ליגן, אַז האָדל פֿאַרט אַוועק קיין יעהופּעץ, און פֿון דאָרטן נאָך ווייטער, אַלץ מכח יענעם עסק, מכח דער ירושה הייסט דאָס, און עס קאָן געמאַלט זיין, זאָג איך, אַז זי זאָל שוין דאָרטן בלייבן איבערן גאַנצן ווינטער, און אַפֿשר איבערן ווינטער מיטן זומער מיט נאָך אַ ווינטער; לכן דאָרף מען איר, זאָג איך, מיטגעבן צדה-לדרך, אַ ביסל גרעט, אַ קליידל, אַ פֿאַר קישנס, ציכלעך, דאָס, יענץ און שאר-ירקות.

אַזוי קאַמאַנדעווע איך און זאָג אָן, ס'זאָל נישט זיין קיין געוויינען, ס'איז הושענא-רבה אויף דער וועלט. „הושענא-רבה, זאָג איך, טאָר מען ניט וויינען, ס'איז אַ בפֿירושער דין!“ הערט מען דאָך מיך מיטן דין מסתמא, ווי די קאָץ, און מע וויינט דווקא יא, און אַז סע קומט צום געזעגענען זיך, ווערט אַ יללה, אַלע וויינען - די מאַמע, די קינדער, און טאָקע זי אַליין, האָדל הייסט דאָס, און ועל פֿולם, אַז ס'איז געקומען צו דער עלטערער טאָכטער מיינע, צייטל מין איך (אויף יום-טוב קומט זי צו מיר מיט איר באַשערטן, מיט מאַטל קאַמזויל), האָבן זיך בייַדע שוועסטער אַ וואָרף געטאָן איינע דער אַנדערער אויפֿן האַלדז- מע האָט זיי קוים אַפּגעריסן...

נאָר איך איינער האָב מיך געהאַלטן שטאַל און אייזן; דאָס הייסט, עס רעדט זיך נאָר אַזוי - שטאַל און אייזן; אינעווייניק קאָכט, ווי אַ סאַמאַוואָר, נאָר יענעם אַרויסבאַווייזן - פֿע! טבֿיה איז דאך נישט קיין ייִדענע... דעם גאַנצן וועג קיין בויבעריק שווייגט מען, און אַז מיר האַלטן שוין נישט ווייט פֿון דער באָן, רוף איך מיך אָן צו איר, זי זאָל מיר זאָגן דאָס לעצטע מאָל, וואָס פֿאַרט האָט ער געטאָן אַזעלכס, פֿעפֿערל הייסט דאָס?... „איטלעכע זאָך, זאָג איך, באַדאָרף דאָך האָבן עפעס אַ טעם“... ווערט זי אָנגעצונדן און שווערט מיר מיט פֿל השבועות שבעולם, אַז ער איז ריין, ווי גינגאַלד. „ער איז, זאָגט זי, אַ מענטש, וואָס קאַטאָרגע פֿאַר זיך אַרט אים נישט, דאָס גאַנצע טועכץ זיינס איז נאָר, זאָגט זי, יענעם טובֿה, דער וועלטס טובֿה - און דער עיקר פֿאַר יגיע-כפּימניקעס, די בעלי-מלאכות“ - און גייט זייט אַ חכם און טרעפֿט, וואָס דאָס הייסט! „זאָרגט ער זיך, זאָג איך צו איר, הייסט דאָס, פֿאַר דער וועלט? למאי-זשע, זאָג איך, זאָרגט זיך נישט די וועלט פֿאַר אים, אַז ער איז יא אַזא ווילער בחור? זאָלסט אים כאַטש לאָזן גרוסן, זאָג איך, דעם אַלפֿסנדר מוקדון דיינעם, זאָלסט אים זאָגן, זאָג איך, אַז איך פֿאַרלאָז מיך

אויף זיין יושר, ער איז דאך א מענטש פֿון סאַמע יושר, זאָג איד, אַז
ער וועט מיין טאַכטער מסתמא נישט פֿאַרפֿירן, און שרייבן אַ מאָל,
זאָג איד, אַ בריוול דעם אַלטן טאַטן"...

און אזוי ווי איד רעד, פֿאַלט זי מיר נישט פלוצים אויפֿן האַלדז און
הייבט נישט אָן צו וויינען? „לאָמיר זיך, זאָגט זי, געזעגענען. זיי
געזונט, טאַטע, גאָט ווייסט, זאָגט זי, ווען מיר וועלן זיך זען!?!... אָן
עק! אָט דאָ האָב איד מיד שוין נישט געקאָנט איינהאַלטן... עס איז
מיר געקומען אויפֿן געדאַנק, פֿאַרשטייט איר, טאַקע די אייגענע
האַדל, בשעת זי איז נאָך געווען אַ ברעקל... אַ קינד הייסט דאָס... זי
געהאַלטן אויף די הענט... אויף די הענט געהאַלטן... האָט קיין
פֿאַריבל נישט, פּאַני, וואָס איד האָב מיד... מעשה יידענע... איר
זאָלט וויסן, הערט איר, וואָס דאָס איז פֿאַר אַ האַדל, דאָס איז!...
איר זאָלט זען די בריוולעך, וואָס זי שרייבט... ס'איז אַ האַדל פֿון
גאָט!... זי איז ביי מיר אַט-אַ-דאָ-אַ, איז זי ביי מיר... טיף, טיף...
איד קאָן עס אייך אַזוי פֿיל נישט ארויסגעבן.....

ווייסט איר וואָס, פּאַני שלום-עליכם ? לאָמיר בעסער רעדן פֿון עפעס
פֿריילעכערס : וואָס הערט זיך עפעס מכח דער חלירע אין אָדעס?...

באַאַרבעט און צוגעגרייט פֿון נח מילער, מירל שיינהויט הירשאַן, לעאָנאַרד פּראָגער און רפֿאַל פֿינקל.

Copyright © 2001 Noyekh Miller and Leonard Prager
All Rights Reserved